

**Szent István Egyetem
Gödöllő**

Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola

A LEADER PROGRAM HATÁSA A DÉL-MÁTRAI TELEPÜLÉSEK FEJLŐDÉSÉRE

Doktori értekezés tézisei

Készítette: Szénásy Andrea

Témavezető: Dr. Magda Sándor
egyetemi tanár az MTA doktora

**Gödöllő
2011**

A Doktori Iskola megnevezése: Gazdálkodás és Szervezéstudományok
Doktori Iskola

A Doktori Iskola tudományága: gazdálkodás- és szervezéstudományok

A Doktori Iskola vezetője: **Dr. Szűcs István**
egyetemi tanár, MTA doktora
SZIE Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Közgazdaságtudományi és Módszertani Intézet

Témavezető: **Dr. Magda Sándor**
egyetemi tanár, az MTA doktora
Károly Róbert Főiskola

.....
Az iskolavezető jóváhagyása

.....
A témavezető jóváhagyása

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	4
ANYAG ÉS MÓDSZER	7
KUTATÁSI EREDMÉNYEK BEMUTATÁSA	9
ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK	15
KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK	17
PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK.....	22

BEVEZETÉS

A téma időszerűsége

A 27 európai uniós tagország lakosságának több mint 56%-a vidéki térségekben él, melyek együttesen az EU összterületének 91%-át alkotják. A vidékfejlesztés Európában minden időszakban a kiemelten fontos szakpolitikai területek közé tartozik, így a mezőgazdasági tevékenység és az erdőgazdálkodás a jövőben is döntő szerepet játszik. Jelentőségüket fokozza, hogy lehetőséget biztosítanak a vidéki közösségek gazdasági profiljának bővítésére. Ezért az Unió egésze számára prioritást jelent az európai vidékfejlesztési politika megerősítése.

Az Európai Unió közös vidékfejlesztési politikát működtet, mely az uniós szintű irányítás ellenére számottevő hatáskört biztosít az egyes tagországok és régiók számára.

A szakpolitika finanszírozása részben az Európai Unió központi, részben pedig a tagállamok nemzeti és regionális költségvetéséből történik.

A LEADER az Európai Unió által kezdeményezett programok (ún. közösségi kezdeményezések) közé tartozik. A közösségi kezdeményezések gondolata a Strukturális Alapok 1989-es reformjának kapcsán merült föl. Valamennyi Közöségi kezdeményezés legfőbb célja éppen az, hogy új elképzeléseket és új módszereket kísérletezzen ki az Európai Unió országait érintő kulcsfontosságú témákat illetően. Olyan területeket támogat, amelyeket nem fednek le a tagállamok fejlesztési tervei, viszont fejlesztésük az Unió érdekében áll.

A Közöségi kezdeményezések kapcsán a fejlesztések olyan hozzáadott értékekkel lesznek gazdagabbak, mint:

- nemzetek közötti, határokon átnyúló és régiók közötti együttműködések fejlesztése,
- az innováció erősítése,
- a fejlesztések alulról jövő kezdeményezése és végrehajtása.

Ez a program az unió tagállamainak gazdasági életében meghatározó szerepet tölt be, hiszen mind fontosnak tartják a vidék minőségi változását, hogy az eddig elmaradott térségek, régiók felzárkózhassanak a nagyvárosok agglomerációs körzetében fekvő településekhez. Ezért lett a LEADER a vidékfejlesztés szimbóluma.

A témaválasztásom időszerűségét az alábbiakban felsorolt főbb megállapításokkal szeretném alátámasztani:

A LEADER+ az EU strukturális alapja által finanszírozott négy kezdeményezés egyike, mely segítségével a vidéki uniós polgárok saját régiójuk hosszú távú növekedési lehetőségeit tudják kihasználni.

A fenntartható fejlődés integrált, magas minőségű és eredeti stratégiáinak megvalósítását előmozdító program alappillérei a partneri közösségek és a tapasztalatszerelő hálózatok.

A 2000-2006 közötti időszakban 5046,5 millió euró összeget lehetett erre a célra fordítani, melyből 2105,1 millió eurót az EAGGF Orientációs része finanszírozott, a fennmaradó összeget pedig állami és magán hozzájárulások biztosították.

Az EU 2007–2013-as költségvetési ciklusában hazánk – a terület- és állatlétszám alapú támogatásokon túl – mintegy 5 milliárd euró, azaz körülbelül 1.300 milliárd forint uniós forrást használhat fel az agrárium, a vidéki környezet és a vidéki térségek fejlesztésére.

Az elmúlt évek tapasztalatai alapján azt minden esetben hangsúlyozni, tudatosítani kell, hogy a feladat nem a források elköltése, hanem a hatékony, ésszerű befektetések eszközlése. A megvalósításban a tanácsadásnak, a pályázó- és ügyfélbarát végrehajtásnak, a szakemberek összefogásának, a tudománynak meghatározó a szerepe. A Károly Róbert Főiskola, mint Regionális Agrárinnovációs Tudásközpont (RAIT) erre vállalkozik, így kívánja segíteni a régiókban élők fejlődését, környezetük fejlesztését.

A kutatás fő célkitűzései

Alaphipotézisem szerint a dél-mátrai települések fejlődésében nagy szerepet játszott és játszik a mai napig is a LEADER program. A program első felében a térség településeinek mintegy fele fogott össze, a második felében már az addig kimaradt falvak is csatlakoztak a sikeres programhoz. A program megtanította az embereket az összefogásra és annak szükségességére. Hipotézisként felállítottam azt az elgondolást, hogy a lakosság iskolázottsága nagy mértékben befolyásolja az emberek LEADER programhoz való viszonyát és a program lényegének megértését. Ennek bizonyítását a szekunder kutatásban végzett kérdőíves felmérés alapján kívánom megtenni. Továbbá ilyen jellegű bizonyítást kívánok tenni az életkor tekintetében is, melyek alapján egy modell felállítását tűztem ki célul.

A 2004-2006-os időszakban részese lettem a LEADER meghonosításának a Károly Róbert Főiskola közreműködésével- s amíg az elején a viták és nehézkes szóértések követték egymást, az évek múlásával úgy jöttek rá a résztvevők a közös hang, a közös munka fontosságára.

Az alaphipotézisnek megfelelően öt kutatási célkitűzést (C1, C2, C3, C4, C5) alakítottam ki, melyek a későbbiekben a kutatási hipotéziseket és az új tudományos eredményeket alapozták meg. A kutatási célkitűzéseimet az alábbiakban foglaltam össze:

C1: az érték, annak megőrzése és a vidék összefüggése (ÉRTÉK-VIDÉK)

C2: a hagyomány, annak megőrzése és a vidék összefüggése (HAGYOMÁNY-VIDÉK)

C3: a munka, annak fejlesztése, megteremtése és a vidék összefüggése (MUNKA-VIDÉK)

C4: a vidék népesség megtartó ereje (LAKOSSÁG-VIDÉK)

C5: életkor- iskolázottság és a kérdőívekre adott válaszok összefüggése (ÉLETKOR, ISKOLÁZOTTSÁG- SZEMÉLYISÉG)

Az 5 kutatási terület együttesen járul hozzá a vidékfejlesztéshez hosszú távon, mint ahogy a LEADER program is nem azonnali eredményeket, hanem hosszú távú pozitív perspektívát ad a vidéki településeknek.

Kutatási célkitűzéseim alapján az alábbi hipotéziseket állítottam fel:

H1: a vidéki településeknek az a legfontosabb, hogy a helyi hagyományokat, értékeket megőrizzék

H2: az évek során a LEADER ismertsége emelkedik

H3: az évek során a LEADER programban való aktivitás emelkedik

H4: a LEADER program jólétet teremtő erejével nem csökken a vidéken élők száma

H5: az életkor és az iskolázottság befolyásolja az emberek LEADER programmal kapcsolatos elvárásait, kérdőívre adott válaszait

H6: leginkább informális csatorna a személyes találkozás, a fórumok megtartása.

Doktori értekezésemben a fent említett hipotézisekre keresem a választ a megszerzett adatok, a kérdőívek elemzése és statisztikai módszer (SPSS program) igénybevételével.

1. ANYAG ÉS MÓDSZER

Disszertációm megírása során törekedtem a tervszerűsége és a megfelelő módszertani megközelítésre.

Dolgozatom felépítése közben törekedtem az alábbi terv követésére:

- célkitűzések megfogalmazása
- szakirodalom áttanulmányozása
- előzőek ismeretében a dolgozat hipotéziseinek megfogalmazása
- vizsgálati módszerek kiválasztása
- adatgyűjtés
- adatok értékelése excel és SPSS statisztikai program segítségével
- új tudományos eredmények megfogalmazása.

Dolgozatom **szakirodalmi háttérének** megírásakor számos hazai és külföldi szakkönyvet, folyóiratot és internet forrást használtam fel. A LEADER programhoz való eljutáshoz a vidékfejlesztés tárgykörét mutattam be ill. az európai uniós vidékfejlesztési program menetét, kialakulását fejtettem ki.

Munkám alapját az adta, hogy a Károly Róbert Főiskola 2005-ben elnyerte azt a lehetőséget, melyben az akkor alakult Magyarországi LEADER Központtal karöltve szervezhette a LEADER programban résztvevő akciócsoportok számára az oktatást, tájékoztatást (2007-ig). A főiskola részéről jómagam koordinálhattam a LAG-ok (akciócsoportok) számára megrendezésre kerülő szakszemináriumokat, nemzetközi konferenciákat.

Az említett évek alatt 8 szemináriumot (Gyöngyös, Tokaj, Füzesgyarmat, Sümeg, Hőgyész...) 2 nemzetközi konferenciát (Tihany, Gyöngyös) és számos 1 napos oktatást szerveztünk. A szemináriumok 3 napot öleltek fel, melyből az első két nap alatt előadásokat hallgathattak a résztvevők különböző témákban és szekciókban, esténként pedig kapcsolatokat építhettek külföldi ill. hazai más akciócsoportok képviselőivel, míg a harmadik nap a megrendezett szeminárium helyszínén projektbemutatókon vehettek részt a megjelentek.

A szemináriumok szervezése közben és a programokon való részvétel alatt számos **kvalitatív adatgyűjtést** végeztem **interjú készítésének** segítségével, abból a célból, hogy a problémák azonosítására megfelelő információt szerezzek illetve, hogy hipotéziseim felállítását megalapozzam. Az interjúim kötetlen beszélgetésekből álltak, ami azt jelenti, hogy a folyamat flexibilis és adaptív ugyan, de előre tervezett.

Az interjút olyan szakemberekkel készítettem, akik elejétől fogva részesei a LEADER programnak, így az észlelt változásokról is szót ejthettünk ill.

tapasztalataikat osztották meg velem. A szakirodalmi áttekintésen kívül ezek a beszélgetések adták meg munkám alapját, hogy megérthessem a LEADER program fontosságát és lényegét.

Legfontosabb módszernek azonban mégis a **kérdőívezést** tartottam, mivel egy folyamat részeként vizsgálhattam a változásokat: 2006-ban, még a Dél-Mátra 11 megalakulásakor volt szerencsém kérdőíveket kitölteni a helyi falugyűléseken, majd 2008-ban következett az újabb kérdőív, míg végül 2009-ben a doktori dolgozat adta a lehetőséget egy újabb értékelésre. Ez utóbbi két szálon futott, mivel úgy gondoltam érdekes lehet a régi Dél-Mátra 11 akciócsoport településeit és a mostani Dél-Mátra újonnan csatlakozott településeit külön vizsgálni, így az ő számukra két különböző kérdőív készült. Összesen 402 db kérdőívet sikerült feldolgoznom.

2009 október-novemberében megrendezésre kerülő programokon kerültek kiosztásra kérdőívek, ill. a települések polgármesterei számára lettek kipoztázva azonos számban (50 db), melyeket kitöltés után postafordultával küldtek számomra vissza.

A kérdőívben rögzített adatok tudományos módszereken alapuló statisztikai elemzéssel kerültek kiértékelésre a dolgozat következtetései megfelelő minőségű alátámasztása érdekében. Az adatok feldolgozása Microsoft Excel és SPSS 15.0 program segítségével történt.

A kutatási feladat céljainak megvalósításához két és többváltozós statisztikai módszerekkel dolgoztam.

A primer kutatási szakasz kérdőíveinek feldolgozását nemparaméteres statisztikai tesztekkel végeztem. Ennek fő oka, hogy adataim nominális és ordinális skálán mérhetőek és a paraméteres próbák alapfeltétele – a normális eloszlás – nem minden esetben biztosított.

A vizsgálataimban szereplő három vagy több független minták közötti különbségek tesztelésére a Kruskal-Wallis, ritkábban két független mintás esetre a Mann-Whitney tesztet alkalmaztam.

A dolgozatomban kitűzött vizsgálati célhoz alkalmas többváltozós módszer a főkomponens- analízis.

Az említett eljárásokat SPSS programcsomag segítségével végeztem el.

Disszertációm során több esetben is használtam a SWOT analízis módszerét (Strength, Weakness, Opportunities, Threats), mely stratégiai tervezésben alkalmazott munkamódszer. Ez az analízis a probléma meghatározás és feltárás egyik eszköze. Az analízis során vizsgáljuk a belső sajátosságokat és a külső környezet változását.

2. KUTATÁSI EREDMÉNYEK BEMUTATÁSA

A Dél-Mátra 11 akciócsoport 2005. július 18.-án alakult 41 fő tagsági számmal. A Monitoring Bizottság létszáma 21 fő lett. Gesztorszervezetként a Károly Róbert Nonprofit Kft. közreműködött, melynek központja Atkár Tass-pusztán található. Az akcióterv végrehajtási időszaka: 2006. május 5- 2008. július 23. Az akciócsoport 90 millió Ft támogatást nyert el.

Az akciócsoport 11 településből áll, melyek mindegyike a Gyöngyösi Statisztikai Kistérség települése. A települések egységes, területileg összefüggő, egymással határos területen helyezkednek el a Mátra déli lábánál.

Az eddig megvalósult terület- és vidékfejlesztési programok tapasztalatai során megállapíthatjuk, hogy a térség aktivitása, a fejlesztésekben való részvétele igen jó. Az 1999-ben elkészült vidékfejlesztési operatív programban szereplő projektek 70%-a 2004. évre megvalósult.

A maradék 30% külső tényezők hatására megváltozott, vagy megghiúsult. Az innovativitás szektorális megoszlására vonatkozólag az alábbi sorrend állapítható meg: önkormányzatok – vállalkozók – civil szektor. Ez már számunkra azt vetíti előre, hogy a létrejövő akciócsoportban aktív szerepet fognak vállalni az utóbbi két szektor tagjai is.

A helyi, megyei, regionális (terület- és vidékfejlesztési) valamint a központi fejlesztési források tekintetében az akciócsoporthoz tartozó települések a kistérség többi településeihez képest is sikereseknek minősíthetőek köszönhetően a magas szintű együttműködésnek, a térségi szemlélet megjelenésének.

Az utolsó 5 év pályázati aktivitása az EU-s források megjelenésével tovább fokozódott. A beadott pályázatok esetleges eredménytelensége rendszerint nem szakmai hibák, hanem forráshiány miatt adódtak.

Dél-Mátra akciócsoport

2008-ban a meglévő Dél-Mátra 11 akciócsoporthoz további 13 település csatlakozott, megalakítva ezzel a Dél-Mátra akciócsoportot.

Problémák:

Helyi jelentőségű védett értékek hiánya, nem elégséges vidéki infrastruktúra (civil, vállalkozói, termelési, közlekedési, szállítási stb.), rossz minőségű belső

úthálózat, kerékpárutak hiánya, sok műemlék elhanyagolt, állapota miatt nem látogatható, a turisztikai infrastruktúra nem megfelelő, munkanélküliek nagyobb hányada szakképesítéssel nem rendelkezik, ill. alacsony végzettségű, roma népesség képzettségi, beilleszkedési, felzárkóztatási problémái, hiányosak a gazdálkodók szakmai, vállalkozói, piaci és marketing ismeretei, a helyi termékek hiánya, késztermékek alacsony aránya. Illegális hulladéklerakóhelyek felszámolásának hiánya

Lehetőségek:

Változatos, tájképi értékekben gazdag területek kialakítása, kiterjedt erdőterületek és természetes élőhelytípusok megőrzése, sportolási lehetőségek, turisztikai attrakciók növelése, műemlékek, kulturális nevezetességek megismertetése, turistaút- hálózat kiépítése, szálláshelyek (falusi) kialakítása, növekvő kereslet fokozása a térség tradicionális termékei iránt, erdészeti és faipari szektor kihasználtsága növelhető, több lábon álló gazdaságszerkezet kialakítása, faipari és egyéb mezőgazdasági termékek, melléktermékek felhasználása, horgász- és vadászturizmus, bor-, falusi- és ökoturizmus fejlesztése. Hátrányos helyzetűek és romák képzése

A prioritások, és azok intézkedései egymást kiegészítve, erősítve szolgálják a Helyi Vidékfejlesztési Stratégia átfogó céljait, a gazdaságfejlesztést és vele együtt az életminőség javításának megvalósulását.

Az intézkedések mindegyike része az egésznek, szervesen illeszkednek egymáshoz. Megkülönböztethetünk úgynevezett generatív típusú intézkedéseket, melyekre jellemző elősegítik a bonyolultabb, úgynevezett komplex típusú intézkedések megvalósulását.

A gazdaságfejlesztését célzó prioritások (Helyi vállalkozások fejlesztése, Helyi turizmus ágazat fejlesztése, Gazdasági környezet fejlesztése, Helyi mezőgazdasági termékek előállításának, feldolgozásának fejlesztése) a vidékre jellemző hagyományos és innovatív termékek előállításához a szükséges feltételek megteremtését, az életminőség javítását a helyi és térségi szolgáltatások minőségi fejlesztésével, valamint a helyi gazdaság fejlesztését vállalkozások indításával és a meglévők fejlesztésével valósítják meg.

A Dél-Mátra 11 megalakulása után számos lakossági fórumon vettünk részt, ahol tájékoztattuk a lakosokat a LEADER programról, a pályázati lehetőségekről és megvitattuk az aktuális problémákat, javaslatokat. Ezekon a fórumokon került kiosztásra 2006-ban, majd 2 évvel később, 2008-ban az a kérdőív, melyet a főiskola, mint gesztor szervezet állított össze.

A válaszadók jelentős többsége (72%) nagyon fontosnak tartja a lakosság aktív részvételét a különböző fejlesztési programokban. Meglátásom szerint ez kedvező eredmény, mivel a LEADER program a lakosság aktív részvételére épül. Ha ez nincs meg, vagy nem megfelelően működik, a kitűzött célokat nem tudják elérni.

A kérdőív olyan kérdést is tartalmazott, amely felmérte a lakosság LEADER programban való részvételi hajlandóságát. Az előző diagrammból bár kiderült, hogy nagyon fontosnak tartják a programokban való aktív részvételt, ők személyesen mégsem kívánnak részt venni a LEADER programban. Ez arra ösztönöz, hogy még intenzívebben kell kommunikálni a lakossággal. Elmondani a LEADER program által kínált lehetőségeket és azt, hogy az ő számukra milyen előnyökkel járhat az ebben való részvétel. A lakosság aktivizálása nélkül nem lehet sikeres, nem lehet megvalósítható a LEADER program.

2008-ra a LEADER ismertsége 87%-os lett, ami azt bizonyítja, hogy az akciócsoport megfelelő kommunikációt folytatott a településekkel és a megkérdezettek csak 13%-a, akik még nem hallottak a LEADER-ről. (Az előző felmérésben a válaszadók csupán 28%-a hallott a programról.)

A válaszadók számára a vidékfejlesztés legfontosabb eleme a munkahelyteremtés, a megélhetés. Az emberek ezt várják a LEADER programtól, pedig a programnak nem ez az elsődleges célja. Sok szakember úgy gondolja, hogy ahhoz, hogy munkahelyeket lehessen teremteni, meg kell teremteni az alapokat, olyan szakemberek képzésével, akik alkalmasak lesznek az adott munkára. Meglátásom szerint viszont be kell látni, hogy vannak olyan rétegek (pl. romák), akiket nem lehet szép szóval beültetni az iskolapadba, hanem az ő, már meglévő képzettségüket kell figyelembe venni, ill. szaktudást nem igénylő munkákat bízni rájuk, hogy ők is hasznosnak érezzék magukat. Úgy gondolom, hogy az akciócsoport viszont nem ezt az irányt követi, hanem elsődlegesnek érzik a munkahelyekhez szükséges biztos alap megteremtését oktatással, képzésekkel.

A kérdőív utolsó két kérdése hozta az egyik legnagyobb változást az előző felméréshez viszonyítva, hiszen 2006-ban a válaszadók 72%-a fontosnak tartotta az aktív részvételt a fejlesztési programokban, de 52% mégsem kívánt részt venni a LEADER programban. A 2008-as kérdőívben viszont a megkérdezettek 94%-a fontosnak tartotta az aktív részvételt a fejlesztésekben és 89%-uk részt is venne a LEADER-ben. Ez magyarázható a megfelelő kommunikációval és az elmúlt év pozitív tapasztalataival.

A kutatásom alapjául szolgáló kérdőíves felmérést 2009 októbere és decembere között végeztem; először a megrendezésre kerülő programokon résztvevő személyekkel, majd kiküldtem a Dél-Mátra akciócsoport minden településére azonos számú (50 db) kérdőívet. A régi Dél-Mátra11 települései és az újonnan bekapcsolódott falvak külön kérdőívet kaptak. Összesen 402 db olyan kérdőív érkezett vissza, amely alkalmas volt a feldolgozásra.

Az emberek többsége közepesen fejlettnak tartja települését, főleg jellemző Ludas, Vécs, Atkár lakosainak véleményére. A válaszadók közül mindössze 46 fő tartja fejlettnak saját faluját (Abasár, Markaz, Domszló). Megfigyelhető, hogy az alacsony iskolázottságú személyek közül többen tartják elmaradottnak vagy kevésbé fejlettnak településüket, mint egy magasabb végzettséggel rendelkező válaszadó. Az ok valószínű abban keresendő, hogy mivel egy alacsonyabb iskolával rendelkező ember nem olyan életkörülmények között lakik mint iskolázottabb szomszédai, kevésbé van megelégedve az őt körülvevő környezettel.

A válaszadók többsége kimagaslóan a munkahelyteremtést tartja a vidékfejlesztés fontos elemének. Ez a jelenlegi gazdasági válság időszakában érthető is, még akkor is ha a vidékfejlesztésnek nem ez lenne az elsődleges feladata. Ezután következik csak az infrastruktúra fejlesztése és az oktatás, képzés jelentősége.

A legkevesebb szavazatot a szomszédos településekkel való együttműködés kapta, pedig az együttműködés a szövetkezés 1990-et megelőzően sokat segített a foglalkoztatásban, a jobb életkörülmények biztosításában.

A lakosok jelentős többsége fontosnak tartaná a LEADER-rel kapcsolatos képzéseket. Ennél a kérdésnél is megfigyelhető az iskolázottságbeli különbség, mivel az alacsony végzettséggel rendelkezők nem tartják szükségesnek az ilyen jellegű ismertetőket. A kérdőívek kiértékelésénél szerzett tapasztalatom alapján viszont megállapíthatom, hogy igenis szükség lenne ilyen jellegű képzésekre, mivel a LEADER-ben benne lévő településeken élők sincsenek tisztában a LEADER program legfontosabb jellegével; ugyanis az Európai Unióból az emberek többsége csupán pénzt vár és munkahelyteremtést (ahogy azt az előzőekben is láttuk). Bár nem lebecsülendő az az összeg, amely a LEADER révén a vidékfejlesztésbe irányult, azonban a program sikerét sokkal inkább abban a gondolkodásmódban és társadalmi tőkében kell keresnünk, amelyet a LEADER elindított és aktivizált.

A kérdőívben rákérdeztem arra is, hogy milyen pozitív hatást gyakorolt a program a válaszadó településére ill. ha nem látott ilyet, ő szerinte mi lehetett ennek az oka. Pozitívumként említették a partnerség, együttműködés

kialakulását (megítélésem szerint ők azok akik valóban elsajátították a LEADER program lényegét és lehetőségeit) ill. belátták, hogy olyan fejlesztéseket tudtak így megvalósítani, amire addig más hazai forrásokból nem volt lehetőség.

Negatívumok között említették meg az információ hiányát, hogy sokan nem is tudták mi is ez a program valójában, ill. úgy gondolják, hogy nem a lakosok számára szükséges programok, fejlesztések valósultak meg, mivel nem alsóbb, hanem egy felsőbb döntési szinten hozták meg a döntéseket. További hátránynak tartják, hogy a LEADER programnak nehézkes a pénzügyi elszámolása. Ehhez tudni kell, hogy minden egyes Európai Unió programnak „bonyolult” az elszámolása, ez nem a rendszer vagy egyes programok hibája, hanem egyszerűen az Európai Unió megválogatja, hogy mire ad pénzt és azt el is számoltatja. Ha ez nem így lenne, akkor pont az lenne a probléma, hogy a pénzek egy része valószínűleg nem ott kötne ki, ahol valóban szükség van rá.

Kutatásomban kétváltozós módszert, Krsukal-Wallis és többváltozós módszereket: diszkriminancia analízist és főkomponens analízist alkalmaztam.

Korcsopontonként a rangátlagok különbségeiben nincs lényeges különbség, így az életkorkor tekintetében nincs szignifikáns, statisztikailag bizonyított különbség a vidékfejlesztés vizsgált területei között.

A különböző korcsoportok véleménye között a vizsgált fejlesztési területek egyikében sem volt különbség, érzékenyebb érzékelhetően bizonyítja a fejlesztési célok általános érvényű fontosságát, mert közvetlenül és közvetve a munkahelyek teremtése, az oktatás képzés, az infrastruktúra fejlesztése, de ha kisebb mértékben de a többi vidékfejlesztési terület egyaránt fontos minden korosztály számára.

Az iskolai végzettségtől függő szemlélet hatását vizsgáltam vidékfejlesztés feladatainál.

Az infrastruktúra fejlesztését minden csoport statisztikai jelentőségét tekintve egyformán fontosnak ítélte. Ha a rangsor átlagokat tekintjük, akkor a felsőfokú végzettségűek leginkább szorgalmazzák az infrastruktúra fejlesztését.

A munkahelyteremtésben hasonlóan nincs szemléletbeli különbség, de a 8 általánost és ennél kevesebb osztályt végzett válaszadók tartják legfontosabbnak a munkahelyteremtést.

Figyelemreméltó, hogy a felsőfokú végzettségűek hangsúlyozzák legjobban az oktatás, képzés fontosságát. Legkevésbé a 8 általánost, vagy ennél kevesebb

korosztályt végzetek tartják legkevésbé fontosnak az oktatást, képzést. Ennek a csoportnak a szemlélete téves, mert a munkanélküliség és a tartós munkanélküliség azokban az európai országokban nagyobb, ahol a GDP viszonylag kis hányadát fordítják oktatásra és képzésre.

3. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

A LEADER nem feltétlenül a hiányzó pénzek pótlását jelenti, hanem inkább azoknak a készségeknek az elsajátítását teszi lehetővé, amelyek birtokában a helyi közösségek élhetőbb vidéket alakíthatnak ki.

Munkám alapját az adta, hogy a Károly Róbert Főiskola 2005-ben elnyerte azt a lehetőséget, melyben az akkor alakult Magyarországi LEADER Központtal karöltve szervezhette a LEADER programban résztvevő akciócsoportok számára az oktatást, tájékoztatást. A főiskola részéről jómagam **koordinálhattam a LAG-ok (akciócsoportok) számára megrendezésre kerülő szakszemináriumokat, nemzetközi konferenciákat.**

Ekkor nyílt lehetőségem a LEADER programmal foglalkozni, mint az Európai Unió Magyarországnak nyújtott lehetőségével. Az itt szerzett tapasztalataim alapján részese lettem a Dél-Mátra 11 majd a Dél-Mátra kialakulásának. Közös munkánk eredményének és **új tudományos eredménynek tartom, hogy az önkormányzatok vezetőivel megfogalmazzuk a LEADER nyújtotta lehetőségeket. Kimunkáltuk azt a képzést, amely a szolgáltatásokon keresztül segítik az itt élő emberek megélhetését.** Ezzel a munkával kezdődött meg többek között a palóc hagyományok megújulása és a kultúra hosszú távon való megőrzése.

A térségben élőknek, az érdekeltségeknek megfelelően képzési, szolgáltatási lehetőségek elsajátítására volt alkalmuk.

Ezt a **munkát ismerte el az Európai Unió biztosa** magyarországi látogatásakor, amikor is csak a Dél-Mátra 11 akciócsoport megtekintését tartotta fontosnak.

Kutatási célkitűzéseim alapján az alábbi hipotéziseket állítottam fel, melyek beigazolódása az alábbiak szerint történt:

H1: a vidéki településeknek az a legfontosabb, hogy a helyi hagyományokat, értékeket megőrizzék

Ez a hipotézisem **nem igazolódott be**, mivel a kérdőívre válaszolók többsége nem a hagyományok megőrzését, hanem a **munkahelyteremtést, az infrastruktúra fejlesztését és az oktatást sokkal előbbre valónak tartják.**

H2: az évek során a LEADER ismertsége emelkedik

A második feltételezésem **beigazolódni** látszott, hiszen a kérdőíveket összevetve, már 2 év alatt 27%-ról 87%-osra **nőtt a LEADER program ismertsége.**

H3: az évek során a LEADER programban való aktivitás emelkedik
Értekezésem elején felállított harmadik hipotézisem is megállta helyét, hiszen a megkérdezettek között **emelkedett az aktivitási hajlandóság és a pályázatok száma is.**

H4: a LEADER program jólétet teremtő erejével nem csökken a vidéken élők száma

Statisztikai adatokra alapozva megállapítható, hogy az évek során **nem csökkent a vidéken élők száma, ezzel bizonyítva hipotézisem helyességét.**

H5: az életkor és az iskolázottság befolyásolja az emberek LEADER programmal kapcsolatos elvárásait, kérdőívre adott válaszait.

Korcsoportonként a rangátlagok különbségeiben nincs lényeges különbség, így az életkorkor tekintetében **nincs szignifikáns, statisztikailag bizonyított különbség a vidékfejlesztés vizsgált területei között.**

A munkahelyteremtésben hasonlóan nincs szemléletbeli különbség, de a **8 általánost és ennél kevesebb osztályt végzett válaszadók tartják legfontosabbnak a munkahelyteremtést.** Az oktatás, képzés tekintetében már 4,7 %-os hibaszintű szignifikáns különbség van.

Figyelemreméltó, hogy a **felsőfokú végzettségűek hangsúlyozzák legjobban az oktatás, képzés fontosságát.** Legkevésbé a 8 általánost, vagy ennél kevesebb korosztályt végzettek tartják legkevésbé fontosnak az oktatást, képzést.

Ezek alapján megállapítható, hogy a fenti hipotézisem csak **részben igazolódott be.**

H6: leginkább informális csatorna a személyes találkozás, a fórumok megtartása.

A hatodik hipotézisem is csak **részben igazolódott be,** mivel 2006-ban még a kiadványokat részesítették előbbre, 2008-ban a lakossági fórumokat, míg a 2009-es kérdőívekre adott válaszok eredménye az lett, hogy a lakosok a **fórumokat ill. a kiadványokat** figyelnek szívesebben. Ezen kívül megfigyelhető az **internet arányának emelkedése is.**

4. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Az európai vidéki térségek jelentős kihívásokkal néznek szembe. Ösztönözni kell a mezőgazdaságon túlmutató partnerségen alapuló, multiszektorális, térségi-alapú megközelítéseket, az agrár-élelmiszeripart és a mezőgazdasági turizmust. Különösen a vidékfejlesztési intézkedéseket kell teljes körűen kihasználni a növekedés és a foglalkoztatás érdekében.

10 kiemelt gazdaságfejlesztési megoldási javaslat

1.

- Új, minőségjavító technológiák, beszerzésének támogatása a települések vállalkozói között.
- Jó minőségű helyi termékek értékesítését növelő tevékenységek támogatása a vállalkozók között.
- Helyben termelt, vagy gyűjtött növényi nyersanyagok feldolgozottsági fokának emelését célzó fejlesztések, helyben termelt vagy gyűjtött mezőgazdasági termékek piacképességét javító bemutatók, versenyek

Várható eredmény: 15 db mikrovállalkozás fejlesztése, ezek közül 5 új, minőségjavító technológia kialakítása.

2.

- Új, minőségjavító technológiák, beszerzésének támogatása a települések vállalkozói között.
- Új, helyi szolgáltatások értékesítését növelő támogatás.

Várható eredmény: 10 db mikrovállalkozás épületfelújítása és berendezéseinek korszerűsítése, eszközeinek beszerzése várható a projekt elindítást követő második év végére

3.

- Szálláshelyek szolgáltatásainak bővítése.

Várható eredmény: 15 db falusi szálláshely szolgáltatásainak bővítése, kialakítása, amelyek megvalósítása a projekt elindítást követő első év végére várható.

4.

- Szálláshelyek kialakítása, bővítése, szolgáltatások bővítése.

Várható eredmény: 6 db falusi szálláshelykialakítás, bővítés, valósul meg a projekt elindítást követő második év végére

5.

- Turisták számára a lovászat bemutatását és a lovaglást szolgáló területek kialakításának támogatása. Vendéglő és szálláshelyek létrehozásának támogatása. Helyi üzletek, vendéglők, panziók bevonásával rekreációs infrastruktúra kifejlesztésének támogatása. Horgász és pihenő tavak infrastruktúra létrehozásának támogatása. Turistautak tanösvények kialakításának támogatása

Várható eredmény: 5 db vízi, 2 db vadász, 3 db lovas turisztikai szolgáltatás fejlesztése amely megvalósítása a projekt elindítást követő második év végére várható.

6.

- Új, helyi kereskedelmi szolgáltatások létrejöttének támogatása.

Várható eredmény: 3 db helyi kereskedelmi szolgáltatási tevékenység kialakítása beindítása, a projekt elindítását követő második év végére.

7.

- Új, minőségjavító technológiák, beszerzésének támogatása a települések vállalkozói között.
- Új, helyi szolgáltatások megjelenését, bevezetését növelő támogatás.

Várható eredmény: 2 db helyi szolgáltatási tevékenység kialakítása beindítása, 2 db már működő helyi szolgáltatás fejlesztése, a projekt elindítását követő második év végére.

8.

- Turisták számára a lovászat bemutatását és a lovaglást szolgáló területek kialakításának támogatása. Vendéglő és szálláshelyek létrehozásának támogatása. Helyi üzletek, vendéglők, panziók bevonásával rekreációs infrastruktúra kifejlesztésének támogatása. Horgász és pihenő tavak infrastruktúra létrehozásának támogatása.

Várható eredmény: 4 db vízi, 1 db lovas infrastruktúra kialakítása amely megvalósítása a projekt elindítást követő második év végére várható.

9.

- Napelemek szereléséhez, gyártásához kapcsolódó gépek, berendezések, felszerelésének támogatása a térség településeinek kedvezményezettjei körében

Várható eredmény: 1 db megújuló energiával foglalkozó vállalkozás fejlesztése (10 millió alatti fejlesztés) Domoszlón, amely megvalósítása a projekt elindítást követő második év végére várható

10.

- Szőlő és bor kultúrköréhez tartozó rendezvények támogatása (pl. szüret és szüreti multság, borfesztiválok), internetes honlapok létrehozása, hagyományos papír alapú tájékoztató kiadványok megjelentetése, kiállításokon történő megjelenés támogatása

Várható eredmény: db rendezvény (borfesztivál, szüreti nap), 2 db internetes megjelenés, 2 db kiállításon való megjelenés, amely megvalósítása projekt elindítást követő első év végére várható.

Fontosnak ítélt szolgáltatás, ill. falu- és településfejlesztési megoldási javaslatok

1.

- Épületek külső, belső felújítása és korszerűsítése, valamint bemutathatóvá tétele, szükség szerint új funkcióval való ellátása, továbbá hozzá kapcsolódó zöldterületek létrehozása, felújítása, megközelítését szolgáló utak, járdák kialakítása, felújítása. Épített és tárgyi örökségeket bemutató tematikus utak, tanösvények kialakításával új turisztikai szolgáltatások létrehozása.

Várható eredmény: 24 településen 24 épület felújításra kerül (templomok, kúriák, egyéb kastély-szerű épületek)a projekt elindítás követő második év végére

2.

- Helyi igények felmérésén alapuló integrált, térségi szolgáltató központ kialakításának támogatása, valamint faluházak létrehozása.
- Egészségügyi ellátó helyek fejlesztésének támogatása, a lakosság közeli ellátásmódok figyelembevételével, a települések ellátó helyeinek körében

Várható eredmény: 5 db szolgáltatóház, 2 db piac, 8 db közpark és pihenőhely megújulása történik a projekt elindítás követő második év végére.

3.

- Szabadtéri közösségi terek, közösségi házak, játszóterek, rendezvényterek, közparkok, klubövezetek sportpályák, tornatermek, könyvtárak kialakítása, külső-belső felújítása, korszerűsítése, közművesítése, eszközbeszerzés, új funkcióval való ellátása, felszerelések, berendezés, zöldfelület-növénytelepítés, utcabútorok, népi viseletek beszerzése, felújítása.

Várható eredmény: Létrejön 5 db játszótér, 2 db szabadidőpark, 1 db rendezvénytér, projekt elindítás követő második év végére.

4.

- „Kézműves házak” kialakításával a tájhoz kötődő, helyi népművészeti, néprajzi értékek bemutathatóvá tétele. Hagyományörző rendezvények, helytörténeti kiadványok, kiállítások, néprajzi gyűjtemények segítségével a kulturális örökség megőrzése az utókor számára.
- Tematikus gyermektáborok, alkotótáborok révén a kézműves mesterségek felelevenítése.

Várható eredmény: Megújul 5 db helyi értéket bemutató faluház (kézművesház) a projekt elindítás követő második év végére.

5.

- Helyi igények felmérésén alapuló integrált, szolgáltató központ kialakításának támogatása, valamint faluházak létrehozása, a lakosság közeli ellátásmódok figyelembevételével, pihenőparkok kialakítása

Várható eredmény: 2 db védelem alatt nem álló épületkülső felújítása, 3db pihenőpark kialakítása a projekt elindítását követő második év végére.

6.

- Szabadtéri rendezvényterek kialakítása, korszerűsítése, közművesítése. IKSZT épületén kívüli, attól elkülönült helyrajzi számmal rendelkező területeken megvalósuló szabadtéri rendezvény tér (színpad) kialakítása. Rendezvények lebonyolításához kapcsolódó eszközök, felszerelések, berendezések beszerzése, népi viseletek beszerzése, felújítása.
- Komplex LEADER projekt: a rendezvénytér hasznosítása

Várható eredmény: 15 db kulturális szolgáltatás biztosító szabadtéri rendezvény tér kialakítása(szípad),5 db hagyományőrző viselet-beszerzés, 5 db népi hangszer beszerzése civil szervezetek részére rendezvényekhez a projekt elindítás követő első év végére

7.

- A térségi sajátosságokra alapozó oktatások, képzések, hátrányos helyzetben lévők számára egzisztenciateremtő lehetőséget jelentenek. 1 db komplex oktatási program megvalósítása a négy hátrányos település roma lakosságának számára, amely segítségével javul a roma lakosság munkához való aktivitása, nő a speciális helyi termékek előállításához kapcsolódó ismeret. Kiemelt oktatási területek: életvezetési ismeretek, egészségügyi ismeretek, főzési ismeretek, kosárfonás, cigányzene

Várható eredmény: 1 db komplex oktatási programmegvalósítása a négy hátrányos település roma lakosi számára, amely segítségével javul a roma lakosság munkához való aktivitás. Nő a speciális helyi termék előállításához kapcsolódó ismeret. Kiemelt oktatási területek: életvezetési ismeretek, egészségügyi ismeretek, főzési ismeretek, kosárfonás, cigányzene. Az oktatási program megvalósítása a projekt elindítását követő második év végére várható

8.

- Természeti és történelmi tájkép, és az azt alkotó táji elemek állapotának javítását, illetve kialakítását célzó fejlesztések megvalósítása. Természeti örökségek (pl. fasorok, kőfolyások, források) bemutatására. Természeti objektumok egyedi védelme, bemutató létesítmények kialakítása

Várható eredmény: 6 db természeti örökség megőrzése, fejlesztése, 2 db természeti érték védelem alá helyezése valósul meg a projekt elindítás követő második év végére.

Erősíteni kellene az időbeli és a térbeli terítés, a tartózkodás és a regionális együttműködés elvét. Ez azt jelenti, hogy olyan programkínálatot kell kialakítani, ami a vendégek tartózkodását egy adott szinten tart az év minden szakában. Ehhez elengedhetetlen a térségi együttműködés, ami tovább segítené a programok és látványosságok koordinációját.

Fejlesztendő turisztikai terméktípusok: gyógy- és termálturizmus, borturizmus-gasztronómia, konferencia és üzleti turizmus, falusi turizmus, ökoturizmus, természetjárás, hobby turizmus.

PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK

a) Tudományos publikációk (könyvek, könyvrészetek, cikkek, kutatási jelentések)

Magyar nyelven megjelent tudományos könyvrészlet

1. Magda S. – **Wölcz A.** – Pummer L. (2004): Várható szociális változások. In.: Észak-Magyarország agrárfejlesztésének lehetőségei (szerk.: Marselek S.) Agroinform Kiadó, Budapest. 1-4. p. ISBN 9635028075
2. **Wölcz A.** – Marselek S. (2004): Ökotermelés. In.: Észak-Magyarország agrárfejlesztésének lehetőségei (szerk.: Marselek S.) Agroinform Kiadó, Budapest. 1-10. p. ISBN 9635028075

b) Tudományos cikkek

Idegen nyelven megjelent tudományos cikkek

3. **Szénásy A.** (2009): The LEADER program's possibilities in the South-Matra settlements *Gazdálkodás* LIII. évf. 5.szám 497-503 p. ISSN 0046-5518

Magyar nyelven megjelent tudományos cikk

4. Marselek S. – **Wölcz A.** – Téglá Zs. (2004): A magyarországi agrárgazdaság vizsgálata. *Gazdálkodás*, XLVII. évf. 9. külöнкиadás. 35-46. p. ISSN 0046-55-18
5. **Wölcz A.** – Pummer L. (2005): Az ökológiai gazdálkodás elemzése. *Gazdálkodás*, XLVIII. évf. 13. különszám 78-86 p. ISSN 0046-5518
6. **Wölcz A.** (2005): Munkanélküliség a Gyöngyösi Kistérségben. *Gazdálkodás*, XLIX. évf. 5.szám 82-89 p. ISSN 00465518
7. **Wölcz A.**- Bárdosné Kocsis É. (2007): LEADER program a Dél-Mátrában. *Gazdálkodás* LI. évf. 1. szám 24-30 p. ISSN 0046-5518

c) Tudományos konferenciákon elhangzott előadások konferencia kiadványban megjelentetve

Idegen nyelvű

8. Marselek S. – **Wölcz A.** (2003): Bioproduction in Ungarn. Thüringisch-Ungarische Symposium. 103-108 p. ISBN 3-932886-05-4
9. Magda S.- **Wölcz A.** (2005): Arbeitslosigkeit in Gyöngyös und in der Kleinregion. Jena 67-75 p. ISBN 3932886-09-7

10. Magda S. – **Wölcz A.** – Vanó P. (2005): Die Rolle und Bedeutung des e-Learning in der Er-wachsenenbildung. Jena ISBN 89-96 p. 3932886-09-7
11. **Wölcz A.**- Dupcsák Zs. (2005): An Analysis of Unemployment in Gyöngyös and Its Neighbouring Area, Nemzetközi Tudományos Konferencia, Innováció és hasznosság a Visegrádi négyek országaiban 367.p., Nyíregyháza ISBN 9638691816

Magyar nyelvű

12. Marselek S. – **Wölcz A.** (2003): Biotermelés helyzete Magyarországon. Európai kihívások c. tudományos konferencia, Szeged. 105-109 p. ISBN 9632102363
13. Marselek S. – Molnár A. – **Wölcz A.** (2003): Várható szociális változások Magyarországon az EU csatlakozást követően. Erdei Ferenc II. Tudományos Konferencia, Kecskemét. 137-142. p. ISBN 9637294481
14. Marselek S. – Pummer L. – **Wölcz A.** (2003): Agrártermelés Észak-Magyarországon. Erdei Ferenc II. Tudományos Konferencia, Kecskemét. 29-34. p. ISBN 9637294481
15. Marselek S. – **Wölcz A.** (2003): Az ökotermelés fejlődése a 90-es évek Magyarországon. Lippay János Tudományos Ülésszak. 472-473. p. ISBN 9637712690
16. Marselek S. – Molnár M. – **Wölcz A.** (2003): A kertészeti termesztés lehetőségei az észak-magyarországi régióban. Lippay János Tudományos Ülésszak. 24-25. p. ISBN 9637712690
17. Marselek S. – Abayné H. E. – **Wölcz A.** (2003): Ökotermelés helyzete és lehetőségei Magyarországon. Tudományos Konferencia, Keszthely. (CD lemezen) 1-5. p. ISBN 9639096814
18. Magda S. – Marselek S. – **Wölcz A.** (2003): Régiók agrártermelésének összehasonlítása. Tudományos Konferencia, Keszthely. (CD lemezen) 1-5. p. ISBN 9639096814
19. **Wölcz A.** – Marselek S. – Pummer L. (2003): Az agrártermelés helyzete és lehetőségei Magyarországon. Tudományos Konferencia, Szlovákia 123-131 p.
20. Magda S. – Marselek S. – **Wölcz A.** (2004): Az észak-magyarországi régió agrártermelését meghatározó tényezők elemzése. Tudományos Konferencia, Gyöngyös 121-130 p. ISBN 9632143132

21. Abayné H. E. – **Wölcz A.** – Pummer L. (2004): Az állattenyésztés környezet- és természetvédelmi feladatai, lehetőségei. Tudományos Konferencia, Mosonmagyaróvár. ISSN 0237-99-02
22. Marselek S. – **Wölcz A.** – Pummer L. (2004): A gazdálkodás fenntarthatóságának elmélete és gyakorlata. Tudományos Konferencia, Mosonmagyaróvár. ISSN 0237-99-02
23. Marselek S. – **Wölcz A.** – Pummer L. (2004): Szempontok az ökológiai gazdálkodás ökonómiai elemzéséhez. Tudományos Konferencia, Mezőtúr. 141-148 p. ISBN 9632170598
24. Abayné H. E. – Pummer L. - **Wölcz A.** (2004): Az állattenyésztés környezet- és természetvédelmi összefüggései. Tudományos Konferencia, Mezőtúr. 78-84 p. ISBN 9632170598
25. Marselek S.- Abayné H. E.- **Wölcz A.** (2005): A fenntartható fejlődés lehetőségei feladatai, eszközzrendszere és javasolható indikátorai Környezetvédelem Regionális Versenyképesség Fenntartható Fejlődés Tudományos Konferencia Pécs 4. kötet 7-16 p. ISBN 1588-5348
26. Marselek S.- **Wölcz A.** (2006): Ökológiai termékek piacra jutásának lehetőségei XLVIII. Georgikon Napok, Keszthely 89-95 p. ISBN 9639639117

d) Egyéb nyomtatásban vagy elektronikus formában megjelent publikáció

Jegyzet

Magyar nyelvű

27. Marselek S.- **Wölcz A.** (2005): A broilercsirke előállítás és tojástermelés szervezése és ökonómiája in: Termelési folyamatok szervezése és ökonómiája II. szerk.: Magda S. távoktatási jegyzet 153-175 p.
28. Marselek S.- Miller Gy.- Téglá Zs.- **Wölcz A.**- Dupcsák Zs.- Molnár M. (2005): Kertészeti ágazatok szervezése és ökonómiája in: Termelési folyamatok szervezése és ökonómiája II. szerk: Magda S. távoktatási jegyzet 1-72 p.